

PANEVROPSKI UNIVERZITET
ΑΡΕΙΡΟΝ
УЦЕНЬОЊ

za multidisciplinarnu i virtualnu studiju
Pan-European University for Multidiscipline & Virtual Studies
Banja Luka

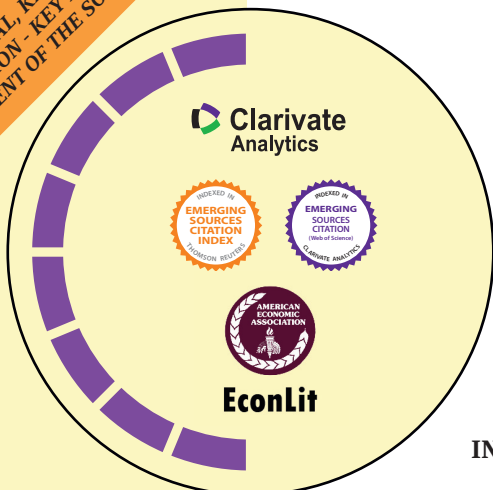
www.edasol-au.com

oktobar 2018

26-27

Tema:
LJUDSKI KAPITAL, ZNANJE, INOVACIJE - KLJUČNI FAKTORI
DRUŠTVENO-EKONOMSKOG RAZVOJA ZEMALJA
JUGOISTOČNE EVROPE

Theme:
HUMAN CAPITAL, KNOWLEDGE, SCIENCE, EDUCATION
AND INNOVATION - KEY FACTORS FOR SOCIAL-ECONOMIC
DEVELOPMENT OF THE SOUTHEAST EUROPE COUNTRIES

EDASOL

*Economic Development and Standard
of Living*

8.

Međunarodni naučni skup
o ekonomskom razvoju
i životnom standardu

*International scientific
conference on economic
development and standard
of living*

INDEKSIRANJE RADOVA:
Clarivate Analytics,
ESCI - Emerging Sources Citation Index,
EconLit.

KNJIGA APSTRAKATA THE BOOK OF ABSTRACTS

VIII Međunarodni naučni skup o ekonomskom razvoju i životnom standardu
“EDASOL 2018 - *Economic development and Standard of living*”

8th International Scientific Conference on economic development and standard of living
“EDASOL 2018 - *Economic development and Standard of living*”

KNJIGA APSTRAKATA

THE BOOK OF ABSTRACTS

UREDNICI/ EDITORS:
Prof. dr ZORKA Grandov
Prof. dr SANEL Jakupović

Banja Luka, October 26-27, 2018.

VIII Međunarodni naučni skup o ekonomskom razvoju i životnom standard
“EDASOL 2018 - *Economic development and Standard of living*”
8th International Scientific Conference on economic development and standard of living
“EDASOL 2018 - *Economic development and Standard of living*”

THE BOOK OF ABSTRACTS

Urednici/Editors:

Prof. dr ZORKA Grandov
Prof. dr SANEL Jakupović

Izdavač/Published by:

Panevropski univerzitet "APEIRON"
Banja Luka, godina 2018.

Odgovorno lice izdavača/The Publisher:

DARKO Uremović

Glavni i odgovorni urednik izdavača/Editor in chief of Publisher:

Prof. dr ALEKSANDRA Vidović

Tehnički urednik/Technical Editor:

SRETKO Bojić

Štampa/Print:

Online izdanje

Edicija/Edition:

Ekonomska biblioteka – Οἶκος νόμος knj. 127

ISBN 978-99976-34-34-4

Radove ili dijelove radova objavljene u štampanom izdanju nije dozvoljeno preštamovati, bez izričite saglasnosti Uredništva. Ocjene iznesene u radovima i dijelovima radova lični su stavovi autora i ne izražavaju stavove Uredništva ili Izdavača.

PROGRAMSKI ODBOR/PROGRAM COMMITTEE:

Predsjednik: Prof. dr Zorka GRANDOV, *Panevropski univerzitet Apeiron, BiH*

Domaći članovi / Resident members::

- (i) Bosna i Hercegovina
 - **Prof. dr Esad Jakupović**, *rektor, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka*
 - **Prof. dr Damir Marjanović**, *rektor, International Burch University, Sarajevo*
 - **Prof. dr Zoran Avramović**, *akademik, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka*

Međunarodni članovi / International members:

- (ii) Albanija
 - **Prof.dr Elfrida Zefi**, *University "Fan S. Noli" Korce*
- (iii) Austrija
 - **Prof. dr Wolfgang Berger**, *University of Vienna*
 - **Prof. dr Marian Wakounig**, *University of Vienna*
 - **Dr. Marion Stiaštny**, *BMF, Wien*
- (iv) Belgija
 - **Prof. dr Evrard Claessens**, *Univerzitet Antwerpen*
- (v) Bugarska
 - **Prof. dr Milen Baltov**, *prorektor, Burgas Free University – Burgas*
 - **Prof. dr Vasileva Antoaneta**, *dekan Fakulteta ekonomskih nauka u Sofiji*
- (vi) Crna Gora
 - **Prof. dr Rade Ratković**, *Univerzitet Mediteran*
 - **Prof. dr Vuk Ognjanović**, *Fakultet za saobraćaj, komunikacije i logistiku, Berane*
- (vii) Hrvatska
 - **Prof. dr Vinko Kandžija**, *Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci*
 - **Prof. dr Vlatka Bilas**, *Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet*
 - **Doc. dr Vinko Morić**, *Visoka škola Baltazar Adam Krčelić, Zaprešić-Zagreb*
 - **Prof. dr Marin Milković**, *rektor, Sveučilište Sjever, Varaždin*
 - **Doc. dr Anica Hunjet**, *Sveučilište Sjever, Varaždin*
- (viii) Italija
 - **Prof. Ing. Agostino Villa**, *Politecnico di Torino*
 - **Prof. dr Roberto Cavallaro**, *Università Pro-Deo Roma*
 - **Dr. Diego Moscheni**, *počani konzul BiH u Italiji*
- (ix) Kina
 - **Prof. dr Chen Feng**, *potpredsjednik, Beijing Jiaotong University Peking,*
 - **Prof. dr Li Zhang**, *prodekan Fakulteta za ekonomiju i menadžment, Beijing Jiaotong University Peking*

- (x) Makedonija
- **Prof. dr Mirko Tripunovski**, *dekan, FON Univerzitet Skoplje*
 - **Prof. dr Jovanka Biljan**, *Univerzitet SV Kliment Ohridski, Bitola*
 - **Prof. dr Evica Delova Jolevska**, *American College, Skoplje*
 - **Prof. dr Shekerinka Ivanovska**, *dekan, Privatna visokoobrazovna ustanova »G.R.DERZAVIN SVETI NIKOLE«*
- (xi) Njemačka
- **Prof. dr Hans Michael Wolfgang**, *University of Muenster*
 - **Prof. dr Lothar Gellert**, *predsjedavajući EFA*
- (xii) Poljska
- **Prof. dr Zbigniew Paszek**, *Krakowska Akademia*
- (xiii) Rumunija
- **Prof. dr Emilia Iordache**, *University „Constantin Brancoveanu” Pitesti*
- (xiv) Rusija
- **Prof. dr Jurjev V.M.**, *rektor, Tambovski državni univerzitet*
 - **Prof. dr Karpunina E.K.**, *direktor Ekonomskog instituta, Tambovski državni univerzitet*
 - **Prof. dr Maxim A.Pakhomov**, *šef, Katedra za informatiku i matematiku, Tambovski državni univerzitet*
 - **Prof. dr Mališ Vladimir Nikolajevič**, *dekan, Lipecki državni pedagoški univerzitet*
- (xv) Slovenija
- **Prof. dr Bojan Rosi**, *dekan, Fakultet za logistiku Celje, Univerzitet u Mariboru*
 - **Prof. Dr Tomaž Kramberger**, *prodekan, Fakultet za logistiku Celje, Univerzitet u Mariboru*
 - **Prof. dr Andrej Kumar**, *Ekonomski fakultet, Univerzitet u Ljubljani*
 - **Prof. dr Marjan Blažič**, *akademik, direktor Visoke škole za upravljanje i poslovanje, Novo Mesto*
- (xvi) Srbija
- **Prof. dr Nenad Vunjak**, *Ekonomski fakultet u Subotici, Univerzitet u Novom Sadu*
 - **Prof. dr Aleksandar Živković**, *Ekonomski fakultet u Beogradu, Univerzitet u Beogradu*
 - **Prof. dr Marjana Vidas Bujanja**, *Univerzitet Alfa, Beograd*
 - **Prof. dr Slađana Barjaktarović – Rakočević**, *prodekan, Fakultet organizacionih nauka (FON), Beograd*
- (xvii) Turska
- **Prof. dr Kiymet Tunca Caliyurt**, *Trakya University Edirne*
 - **Prof. dr Kamil Buyukmirza**, *Gazi University*
 - **Prof. dr Recep Pukdemir**, *Istanbul University*
 - **Prof. dr Emre Burkcin**, *Marmara University*
 - **Prof. dr Mehmet Ozbirecikli**, *Mustafa Kemal University*

ORGANIZACIONI ODBOR/ORGANIZING COMMITTEE:

Predsjednik: Prof. dr Sanel JAKUPOVIĆ, dekan Fakulteta poslovne ekonomije, Panevropski univerzitet Apeiron, BiH

Potpredsjednik: Prof. dr Vladimir STOJANOVIĆ, prodekan Fakulteta poslovne ekonomije, Panevropski univerzitet Apeiron, BiH

Members (Pan-European University Apeiron, BiH):

- Doc. dr Siniša Aleksić,
- Darko Uremović,
- Prof. dr Milanka Aleksić,
- Prof. dr Bogdana G.-Vujnović,
- Prof. dr Velibor Peulić,
- Prof. dr Aleksandra Vidović,
- Doc. dr Nina Uremović,
- Doc. dr Jana Aleksić - Anđelić
- Prof. dr Ostoja Travar
- Dr. sc. Višnja Kojić
- Doc. dr Elvir Jugo
- Doc. dr Senad Tatarević
- Doc. dr Vanja Sredojević,
- Prof. dr Marko Laketa,
- Prof. dr Dragan Kolev,
- Mr. sc. Živana Kljajić,
- Mr. sc. Siniša Kljajić,
- Doc. dr Siniša Tomić
- Mr. sc. Vedran Šupuković
- Elvedina Tatarević
- Ljubiša Tomić
- Jelena Davidović
- Zorica Dugonjić
- Sanja Šaula,
- Miloš Pašić,
- Momčilo Đukić,
- Marijana Petković
- Radovan Vučenović
- Maja Dujaković.

Tehnički sekretar konferencije: Mr. sc. Marica Banović

Web design konferencije: Mr. sc. Sinisa Kljajić

Tehnički urednik publikacija: Sretko Bojic

TEMATSKE OBLASTI:

- MSP i preduzetništvo
- Žensko preduzetništvo
- Socijalno (društveno) preduzetništvo
- Inovacije i preduzetništvo
- Studentsko preduzetništvo
- Zadružno preduzetništvo
- Filozofija preduzetništva
- Preduzetništvo i društveno odgovorno poslovanje
- Izvori finansiranja preduzetništva
- Obrazovanje i cjeloživotno učenje za preduzetništvo
- IT podrška biznisu i preduzetništvu
- IT upravljanje i strategija/poslovna usklađenost
- IT investicije, projektni menadžment i razvoj
- Ekonomija rada
- Fleksibilnost tržišta rada
- Menadžment talenata
- Korporativno upravljanje
- Krizni menadžment
- Transparentnost, etika u biznisu i kreiranje politika
- Liderstvo
- Organizacijske promjene i održivost
- Menadžment osiguranja kontrole kvaliteta
- Upravljanje humanim resursima (HRM)
- Strategija i konkurentske prednosti
- E-Business, e-Government i digitalna ekonomija
- Marketing menadžment
- Menadžment turizma i razvoja
- Finansijska tržišta i institucije
- Finansijsko izvještavanje, kontroling i audit
- Menadžment osiguranja i rizika
- Monetarna politika i finansijska stabilnost
- Ekonomski razvoj, makroekonomski menadžment
- Ekonomija životne sredine, resursa, energije i regulativa
- Siromaštvo, distribucija prihoda i nezaposlenost
- Istraživanje, razvoj, praksa i inovacije.

MAIN TOPIC FIELDS:

- SMEs and entrepreneurship
- Women in entrepreneurship
- Social entrepreneurship
- Innovation and Entrepreneurship
- Student entrepreneurship
- Cooperative entrepreneurship
- Entrepreneurship philosophy
- Entrepreneurship and corporate social responsibility (CSR)
- Sources of financing entrepreneurship
- Education and lifelong learning for entrepreneurship
- IT support for business and entrepreneurship
- IT management and strategy / business compliance
- IT investments, project management and development
- Labor Economics
- Flexibility of the labor market
- Talent Management
- Corporate governance
- Crisis management
- Transparency, ethics in business and policy making
- Leadership
- Organizational changes and sustainability
- Quality control assurance management
- Human Resource Management (HRM)
- Strategy and competitive advantages
- E-Business, e-Government and digital economy
- Marketing Management
- Tourism and development management
- Financial markets and institutions
- Financial reporting, controlling and auditing
- Insurance and risk management
- Monetary policy and financial stability
- Economic development, macroeconomic management
- Economics of the environment, resources, energy and regulation
- Poverty, income distribution and unemployment
- Research, development, practice and innovation

SADRŽAJ/ CONTENTS:

THE NET EXPORTS DYNAMICS OF THE EUROPEAN POST-TRANSITION COUNTRIES: THE DYNAMIC FACTOR APPROACH.....	11
<i>Vlatka Bilas, Mile Bošnjak, Zrinka Lacković Vincek</i>	
IMPLEMENTACIJA MODELA PARK & RIDE SISTEMA U SARAJEVU.....	12
<i>Cinac Džemal</i>	
UPRAVLJANJE INFORMACIJAMA KAO PODRŠKA EKONOMSKOM RAZVOJU.....	13
<i>Veljko Đukić, Biljana Đukić, Ognjen Đukić</i>	
ZNAČAJ ENGLESKOG JEZIKA U SAVREMENOJ POSLOVNOJ KOMUNIKACIJI.....	15
<i>Katarina Držajić Laketić, Marko Laketa</i>	
MAKRO I MIKRO FAKTORI NEKVALITETNIH KREDITA.....	16
<i>Zumreta Galijašević, Nina Uremović</i>	
DIMENZIJE USLUŽNE PONUDE, KAO PRETPOSTAVKA GRAĐENJA DUGOROČNIH ODNOSA SA KUPCIMA TELEKOMUNIKACIJSKIH USLUGA... 	17
<i>Nezir Huseinspahić, Džemal Kulašin, Sadik Bahtić</i>	
ANALIZA SIGURNOSNIH ASPEKATA KORIŠĆENJA RAČUNOVODSTVA U OBLAKU.....	18
<i>Živana Kljajić, Nina Uremović, Bogdana Vujnović Gligorić</i>	
GEPOLITIČKI ASPEKT RAZVOJA ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE.....	19
<i>Dragan Kolev, Vedran Šupuković</i>	
STRATEGIJSKO UPRAVLJANJE LJUDSKIM RESURSIMA I SISTEMI POSLOVNE INTELIGENCIJE U SVRSI DRUŠTVENO-EKONOMSKOG RAZVOJA.....	21
<i>Helena Lajšić</i>	
MODELIRANJE INTERKORELACIONIH FAKTORA RADNE EFIKASNOSTI U FUNKCIJI STEPENA MOTIVISANOSTI ZA OBRAZOVANJE I RADNO USAVRŠAVANJE.....	22
<i>Landika Mirjana, Sredojević Vanja, Bajić Gordan</i>	
UTJECAJ BAZIČNOG TIPRA ORGANIZACIJE NA STRATEGIJE ULASKA PREDUZEĆA NA STRANO TRŽIŠTE.....	25
<i>Nerman Ljevo</i>	
KORPORATIVNO UPRAVLJANJE I ORGANIZACIJSKA KULTURA.....	26
<i>Nerman Ljevo, Ramo Isak</i>	
MODELIRANJE PREFERENCIJA U FUNKCIJI VIŠEKRITERIJUMSKE OPTIMIZACIJE.....	27
<i>Đuro Mikić, Željko Račić, Neven Mikić</i>	
UTICAJ STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA NA RAZVOJ BOSNE I HERCEGOVINE.....	29
<i>Mirković Spasenija</i>	

INOVACIJA KAO POKRETAČ EKONOMSKOG RAZVOJA	30
<i>Vesna Novaković</i>	
FOOD SAFETY AND QUALITY MANAGEMENT IN PRODUCTION BAKERY PRODUCTS – BENEFITS, IMPORTANCE, COST OF IMPLEMENTATION AND APPLICATION.....	31
<i>Brane Novaković, Radoslav Grujić</i>	
THE IMPACT OF DEMOGRAPHIC TRENDS IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA ON HIGHER EDUCATION, LABOUR MARKET EFFICIENCY AND INNOVATION	33
<i>Ibrahim Obhodaš, Jamila Jaganjac</i>	
A MODEL OF MANAGING THE URBAN MOBILITY PLANNING PROCESS.....	34
<i>Mustafa Mehanović, Nermin Palić</i>	
URBAN MOBILITY INDEX: CASE STUDY SARAJEVO	37
<i>Nermin Palić, Leonardo Pavičić</i>	
NAJČEŠĆI UTVRĐENI PREKRŠAJI IZ ZAKONA O RADNOM VREMENU, OBVEZNIM ODMORIMA MOBILNIH RADNIKA I UREĐAJIMA ZA BILJEŽENJE U CESTOVNOM PRIJEVOZU EUROPSKE UNIJE NA PRIMJERU REPUBLIKE HRVATSKE	38
<i>Velibor Peulić, Goran Matijević</i>	
ADAPTIVNI MENADŽMENT POZORIŠTA: MJUZIKL IZMEĐU TRŽIŠTA I INSTITUCIJE	39
<i>Ristić Maja, Tadić Darko</i>	
A REVIEW OF RECENT TRENDS IN AIRLINE ANCILLARY REVENUES	41
<i>Ružica Škurla Babić, Maja Ozmec-Ban, Jasmin Bajić</i>	
OPERATIONAL LEVERAGE AS A SOURCE OF PROFITABILITY OF BUSINESS IN CROATIA	42
<i>Vedran Šupuković, Sanel Jakupović, Zvonko Merkaš</i>	
TESTIRANJE HIPOTEZE O EFIKASNOSTI FINANSIJSKOG TRŽIŠTA: PRIMJER BOSNE I HERCEGOVINE	44
<i>Tijana Šoja, Zumreta Galijašević, Emina Čeman</i>	
DETERMINANTE PORESKE EVAZIJE U BOSNI I HERCEGOVINI.....	46
<i>Saudin Terzić, Berger dr Wolfgang, Živana Kljajić</i>	
EKSPERTSKA GEOLOŠKA ZNANJA I GEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA MINERALNIH SIROVINA U FUNKCIJI RAZVOJA MINERALNE EKONOMIJE..	48
<i>Radule Tošović</i>	

THE NET EXPORTS DYNAMICS OF THE EUROPEAN POST-TRANSITION COUNTRIES: THE DYNAMIC FACTOR APPROACH

VLATKA BILAS

PhD, Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Croatia, vbilas@rfzg.hr

MILE BOŠNJAK

*PhD, Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Croatia,
mile.bosnjak76@gmail.com*

ZRINKA LACKOVIĆ VINCEK

PhD Faculty of Organization and Informatics, University of Zagreb, Croatia, zlackovi@foi.hr

Abstract: The paper brings the common and unobserved factor of net exports of the six European post-transition countries, namely Check Republic, Slovakia, Slovenia, Hungary, Latvia and Romania. The data sample consists of the quarterly net exports time series for the period 1996q1 – 2017q2. The results out of the dynamic factor analysis (DFA) revealed that one hidden random walk explains 53.17% of temporal variation in net exports of the observed sample countries. The relationship between unobserved hidden factor and net exports of Check Republic, Slovakia, Slovenia and Hungary is found to be positive while the Romanian net export was negatively affected. However, the unobserved factor identified in this paper cannot explain the Latvian net export.

Keywords: net export, European post-transition countries, dynamic factor analysis - DFA

IMPLEMENTACIJA MODELA PARK & RIDE SISTEMA U SARAJEVU

CINAC DŽEMAL

Mr. sc., Visoka škola „CEPS-Centar za poslovne studije“ Kiseljak, dcinac@yahoo.com

Apstrakt: Sarajevo je glavni grad Bosne i Hercegovine, i predstavlja najveći urbani, kulturni, ekonomski i saobraćajni centar, koji je sa sedam magistralnih puteva povezan sa ostalim dijelovima zemlje. Veliki broj gradova u svijetu ima problem sa izrazito izraženim potrebama parkiranja, pa tako ni Sarajevo nije izuzetak. Iz tog razloga je proizašla potreba da se reduciraju određeni saobraćajni tokovi u užem gradskom jezgrou uz primjenu “pametnih rješenja“ koja zagovaraju vinjete ili drugi vid naplate ulaska u jezgro grada, poput Park & Ride koncepta sa ciljem smanjenja zagušenja i zagađenja životne sredine. Park & Ride sistem predstavlja izuzetno funkcionalan način smanjenja broja vozila koja dolaze u uža jezgra gradova, i on funkcioniše na način da se u blizini terminala javnog gradskog prijevoza, preuredi ili izgradi novo parkiralište na kojem vozači parkiraju svoje putničke automobile te nastavljaju put sa sredstvima javnog gradskog prijevoza do samog središta grada. Budući da Park & Ride objekti nisu jeftini i troše prilično dragocjena gradska zemljišta, njihovom je planiranju i izgradnji potrebno pristupiti izrazito temeljito i racionalno. Pri tom je izrazito važno odrediti skup kriterija prema kojima će se donositi investicijske odluke, što ne znači da njihova brojnost unaprijed garantuje uspješan postupak planiranja. Prilikom analize saobraćajnog sistema u Sarajevu bazirat ćemo se na analizu opterećenosti i intenziteta korištenja putničkih automobila, analizi broja javnih parkirališta u centru grada, te mogućnosti implementacije Park & Ride sistema. Prema podacima sa automatskih brojača saobraćaja u uže gradsko jezgro grada Sarajeva ulazi 29.822 vozila PGDS-a, a iz grada izlazi 32.877 vozila PGDS-a. Česta su čekanja koja traju 2-3 semaforska ciklusa na dionicama, što nam govori o samoj potrebi izgradnje inovativnih rješenja koja čine sastavni dio svakog koncepta “Pametnih gradova“. U ovom radu je primijenjena metoda AHP koja daje dobru osnovu za višekriterijsko vrednovanje i rangiranje budućih Park & Ride objekata. Metoda AHP je i inače pogodna za upotrebu u slučajevima kada čisti ekonomski kriteriji ne mogu biti dostatni za donošenje konačnih odluka. U ovom radu su također na temelju kritičke analize prethodnih iskustava i istraživanja provedenih od strane autora definisani glavni kriteriji koje je potrebno primijeniti u planiranju razvoja Park & Ride objekata. Također smo locirali 8 lokacija koje se nalaze na samim ulazima u uže gradsko jezgro grada Sarajeva, a koje su povezane direktno sa infrastrukturom javnog gradskog prijevoza, odnosno koje bi bile idealne za implementaciju Park & Ride koncepta.

Ključne riječi: Pametni gradovi, P&R sistem, PGDS.

UPRAVLJANJE INFORMACIJAMA KAO PODRŠKA EKONOMSKOM RAZVOJU

VELJKO ĐUKIĆ

*prof dr. Panevropski univerzitet „Apeiron“ Banja Luka, Bosna i Hercegovina,
veljko.n.djukic@apeiron-edu.eu*

BILJANA ĐUKIĆ

JUOŠ “Danilo Borković” Gradiška, RS, Bosna i Hercegovina, biljanau@gmail.com

OGNJEN ĐUKIĆ

Univerzitet u Banja Luci, Elektrotehnički fakultet Banja Luka

Abstrakt: Karakteristika vremena u kome živimo jesu promjene u savremenoj ekonomskoj praksi i teoriji. Govori se o digitalnoj ili informacijskoj ekonomiji. Empirijski oblik takvih promjena je privredna globalizacija. Privredna globalizacija kao opšti trend ukazuje na prevođenje nacionalnih privreda u jedinstven svjetski privredni prostor u kojem nestaju vještačke prepreke izazvane prvenstveno političkim intervencijama.

Informacijska i komunikacijska a posebno internetska tehnologija imaju snažan uticaj na promjenu ekonomske strukture nacionalnih – svjetskog privrednog sistema. One djeluju na sve dimenzije ekonomskog života, zadržavajući standarde razvijene u doba industrijske ekonomije, ali ostavljajući mogućnosti za izražavanje individualnih, grupnih i nacionalnih posebnosti.

U uslovima informacione ekonomije kompanije trebaju pronaći način kako efikasno pratiti tok informacija unutar poslovnog modela. Svi ključni elementi poslovanja trebaju biti projektovani i optimizirani da mogu istovremeno i paralelno pratiti informacione tokove i tokove fizičkih proizvoda.

Cilj informacionih sistema je dostaviti pravu informaciju pravoj osobi u kompaniji u pravo vrijeme uz minimalne troškove.

Ključne riječi: upravljanje informacijama, informaciona ekonomija, internet

INFORMATION MANAGEMENT TO SUPPORT ECONOMIC DEVELOPMENT

VELJKO ĐUKIĆ, BILJANA ĐUKIĆ, OGNJEN ĐUKIĆ

Abstract: The characteristic of the times in which we live are the changes in the modern economic theory and practice. We talk about the digital or information economy. Empirical forms of such changes is economic globalization. Economic globalization as a general trend indicates a translation of national economies into a single world economic space where disappearing artificial obstacles caused primarily by political interventions.

Information and communication technology and especially the Internet have a strong impact on the change in the economic structure of the national - the world economic system. They operate on all dimensions of economic life, while maintaining the standards developed in the era of industrial economy, but leaving the possibility for the expression of individual, group and national specificities.

Under the conditions of the information economy, companies should find ways to efficiently monitor the flow of information within the business model. All the key elements of business should be designed and optimized to be simultaneously and in parallel to monitor information flows and flows of physical products.

The goal of information systems to deliver the right information to the right person in the company at the right time at minimum cost.

Key words: information management, information economy, internet.

ZNAČAJ ENGLESKOG JEZIKA U SAVREMENOJ POSLOVNOJ KOMUNIKACIJI

KATARINA DRŽAJIĆ LAKETIĆ

Docent, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, katja.drzajic@gmail.com

MARKO LAKETA

*Vanredni profesor, Panevropski univerzitet Apeiron, Pere Krece 13, Banja Luka,
prof.laketa@gmail.com*

Apstrakt: Engleski jezik u današnje vreme jeste lingua franca, odnosno jezik izražavanja nacija kojima nije maternji kao operativno sredstvo uspostavljanja komunikacije. On uveliko prelazi granice zemalja u kojima se govori kao maternji, te se od savremenih poslovnih ljudi očekuje izuzetno poznavanje ovog jezika kako bi uspešno komunicirali sa svojim saradnicima iz inostranstva. U današnje vreme većina poslodavaca insistira da zaposleni poseduju dobre komunikacijske veštine koje uspešno koriste i na engleskom jeziku. Poslovna komunikacija na engleskom jeziku podrazumeva poznavanje poslovnog vokabulara, sposobnost usmenog i pismenog komuniciranja u profesionalnom kontekstu, a zatim i mnoge druge veštine poput poslovnog pregovaranja, poslovne korespondencije putem i-mejla, držanja prezentacija, pisanja izveštaja, poznavanja različitih kultura sa kojima se dolazi u kontakt u međunarodnom okruženju. Cilj ovog rada je da ukaže na značaj engleskog jezika u savremenoj poslovnoj komunikaciji i istakne određene jezičke strukture kao poželjne u ovoj vrsti komunikacije, uz osvrt na interkulturalnu komunikaciju kojoj se sve veći značaj pridaje u savremenom društvu.

Ključne reči: engleski jezik, poslovna komunikacija, usmena komunikacija, pisana komunikacija, interkulturalna komunikacija, poslovne veštine

MAKRO I MIKRO FAKTORI NEKVALITETNIH KREDITA

ZUMRETA GALIJAŠEVIĆ

Doc. dr., Sveučilište 'Vitez', zumreta.galijasevic@gmail.com

NINA UREMOVIĆ

Doc. dr., PEU Apeiron, Banjaluka, nina.d.uremovic@apeiron-edu.eu

Sažetak: Bankarski sektor Bosne i Hercegovine je, u periodu finansijske krize i nakon nje, suočen sa problemima pada kvalitete kreditnog portfelja, njegovog urušavanja i posljedično kreditnih gubitaka. U ovom radu se ispituju odrednice loših kredita u BiH za razdoblje 2006-2016. Ispitivanje se bazira na analizi kretanja BDP-a, inflacije, nezaposlenosti, plata, nivoa kredita, kamatnih stopa i cijena nekretnina i utvrđivanju važnosti ovih faktora za kvalitet kreditnog portfelja. Cilj istraživanja je ispitati kako je dinamika u nivou nekvalitetnih kredita determinisana promjenama makroekonomskih i mikroekonomskih uslova u Bosni i Hercegovini. Za potrebe analize i određivanja nivoa determinističkog uticaja primijenjen je multivarijantni regresijski model nad sekundarnim podacima CBBiH i Svjetske Banke. Regresijskom analizom se testiraju podaci za odbacivanje nulte hipoteze pri kojoj ne postoji uticaj makro i mikro faktora na nivo nekvalitetnih kredita. Rezultati testiranja pokazuju da inflacija, plate, ukupni krediti i kamatne stope kao faktori okruženja imaju jak deterministički uticaj na nivo loših kredita.

Ključne riječi: makro i mikro faktori, nekvalitetni krediti, regresijska analiza

Abstract: During and after the financial crisis, the banking sector of Bosnia and Herzegovina faces the problems of declining the credit portfolio quality, its deterioration and consequently, credit losses. This paper examines the determinants of bad loans in B&H for the period 2006-2016. The paper is based on analyzes of GDP trends, inflation, unemployment, wages, total loan portfolio, interest rates and real estate prices, and determining the relevance of these factors for the quality of the loan portfolio. The aim of the research is to examine how the dynamics of low-quality loans are determined by changes in macroeconomic and microeconomic conditions in Bosnia and Herzegovina. For the purpose of analyzing and determining the influence level, a multivariate regression model was used over the secondary data of the CBBH and the WB. Regression analysis tests data for rejecting a zero hypothesis at which there is no influence of macro and micro factors on the level of non-performing loans. The results of the tests show that inflation, salaries, total loans and interest rates as environmental factors have a strong deterministic effect on the level of bad loans.

Keywords: macro and micro factors, non-performing loans, regression analysis

DIMENZIJE USLUŽNE PONUDE, KAO PRETPOSTAVKA GRAĐENJA DUGOROČNIH ODNOSA SA KUPCIMA TELEKOMUNIKACIJSKIH USLUGA

NEZIR HUSEINSPAHIĆ

*Prof dr. Fakultet menadžment i poslovnu ekonomiju Univerzitet u Travniku,
n.huseinspahic@gmail.com*

DŽEMAL KULAŠIN

*Prof dr. Fakultet menadžment i poslovnu ekonomiju Univerzitet u Travniku,
kdzemal@hotmail.com*

SADIK BAHTIĆ

*Prof dr. Fakultet menadžment i poslovnu ekonomiju Univerzitet u Travniku,
sadiksado.bahtic@hotmail.com*

Apstrakt: Svrha rada je izražena u potrebi da se istraži značaj pojedinih dimenzija uslužne ponude za kupce i njihov uticaj na spremnost za građenje dugoročnih odnosa sa kompanijom BH Telecom Zenica. Predmet istraživanja su dimenzije uslužne ponude i njihov uticaj na mogućnost građenja dugoročnih odnosa i saradnje između pružaoca usluga i kupaca odnosno sklonosti kupaca da se «vežu» za telekom operatera. Cilj istraživanja definisan je potrebom da se utvrdi koje su poddimenzije uslužne ponude najznačajnija pretpostavka građenja dugoročnih odnosa sa kupcima, a polazeći od uvjerenja da će međusobna saradnja kreirati i osigurati vrijednosti za učesnike u uslužnom procesu. Provedeno istraživanje produbljuje spoznaje o uticaju poddimenzija uslužne ponude na spremnost kupaca za građenje odnosa što se smatra ključnom pretpostavkom za lojalnost kupaca prema kompaniji. Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da tri poddimenzije uslužne ponude imaju direktan i pozitivan uticaj na dimenziju spremnost kupaca za građenje odnosa sa kompanijom su materijalizacije ponude, slijede marka i imidž i raspoloživost usluga kompanije BH Telekom Zenica, a najmanje od kvaliteta usluga i procesa pružanja usluga što upućuje na zaključak da kupac unaprijed percipira zadovoljavajući nivo kvaliteta i nivo pružene usluge.

Ključne riječi: mjerenje, uslužna ponuda, AMOS istraživanje

ANALIZA SIGURNOSNIH ASPEKATA KORIŠĆENJA RAČUNOVODSTVA U OBLAKU

ŽIVANA KLJAJIĆ

PEU Apeiron, Banjaluka, zivana.m.kljajic@apeiron-edu.eu

NINA UREMOVIĆ

PEU Apeiron, Banjaluka, nina.d.uremovic@apeiron-edu.eu

BOGDANA VUJNOVIĆ GLIGORIĆ

PEU Apeiron, Banjaluka, bogdana_vujnovic@yahoo.com

Apstrakt: Sa razvojem informacionih tehnologija razvija se i računovodstveni informacioni sistem. Pravac njegovog razvoja je baziran na cloud tehnologiji, poznatijoj kao računovodstvo u oblaku. Računovodstvo u oblaku ukazuje na velike prednosti i mogućnosti u odnosu na tradicionalno računovodstvo, odnosno računovodstvo koje je ugrađeno na lokalne servere u okviru kompanije. I pored vidnih prednosti, prihvat računovodstva u oblaku je relativno spor. Ovim radom se žele istražiti razlozi njegove slabe primjene i identifikovati sigurnosni rizici u prihvaćanju i korišćenju.

Rezultati istraživanja pokazuju da je računovodstvo u oblaku podložno nekim opštim rizicima programskih rješenja u oblacima (mogućnost pristupa podacima za svakoga, manipulacije sa e-mail-ovima, pad sistema, zloupotreba podataka), kao i specifičnim rizicima poput: mjesta pohrana podataka, pouzdanosti podataka i finansijskih izvještaja, uskađenosti regulative, vlasništva podataka i sl. Istraženi rizici se mogu koristiti u svrhu jačanja povjerenja u korišćenje računovodstva u oblaku.

Ključne riječi: računovodstvo u oblaku, tradicionalno računovodstvo, sigurnosni rizici.

GEOPOLITIČKI ASPEKT RAZVOJA ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE

DRAGAN KOLEV

*Prof. dr Panevropski univerzitet „Apeiron“, Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i
Hercegovina, kolevces@jayoo.com*

VEDRAN ŠUPUKOVIĆ

Doc. dr RK PPD, Zagreb, Hrvatska, vedran.supukovic@rk-zagreb.hr

Apstrakt: *Jugoistočna Evropa, kao novi geopolitički entitet, poseduje brojne specifičnosti (geografske, istorijske, političke, demografske, ekonomske, kulturološke, etničke i sl.) koje su značajno uticale, utiču i koje će i u buduće uticati na njegovog društveno-ekonomskog razvoja. U ovom radu našu pažnju smo usmerili na činjenicu da je društveno-ekonomski razvoj zemalja Jugoistočne Evrope prvenstveno geopolitičko pitanje. U tom smislu se i osnovna teze u radu odnosi na geopolitički aspekt u kojem se ova regija danas nalazi i na izvore njenog društveno-ekonomskog razvoja. Odnosno, osnovni cilj rada je da se sagledaju procesi „dugog trajanja“ koji mogu biti izvor njene stabilnosti i njenog ukupnog razvoja. Smatramo da ovakvim pristupom možemo, ne samo razumeti i objasniti mogućnosti društveno-ekonomski razvoj zemalja Jugoistočne Evrope. To znači da se bez šireg okvira sagledavanja ukupnog razvoja ovog dela Evrope, na kome se prepliću različiti interesi određenih centara moći, ne može posmatrati ono što se često puta tumači kao izolovan fenomen. Smatramo da je upravo u ovom kontekstu sublimirana geopolitička paradigma društveno-ekonomskog razvoja zemalja Jugoistočne Evrope.*

Ključne reči: *Jugoistočna Evropa, geopolitika, geografski prostor, društveno-ekonomski razvoj*

GEOPOLITICAL ASPECT OF DEVELOPMENT OF SOUTH- EASTERN EUROPE

DRAGAN KOLEV

Associate Professor, Pan-European University "Apeiron" - Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, kolevces@yahoo

VEDRAN ŠUPUKOVIĆ

Associate Professor, RK PPD, Zagreb, Croatia, vedran.supukovic@rk-zagreb.hr

Abstract: *South-East Europe, as a new geopolitical entity, has many specificities (geographical, historical, political, demographic, economic, cultural, ethnic, etc.) that have significantly influenced, influenced and will continue to influence its socio-economic development in the future. In this paper we focused our attention on the fact that the socio-economic development of the countries of South-East Europe is primarily a geopolitical issue. In this sense, the basic theses in the paper are related to the geopolitical aspect in which this region is located today also on the sources of its socio-economic development. That is, the basic goal of the paper is to look at the processes of "long duration" that can be the source of its stability and its overall development. We believe that with this approach we can not only understand and explain the possibilities of the socio-economic development of the countries of South-Eastern Europe. This means that without a wider framework of the overall development of this part of Europe, intertwined by the different interests of certain centers of power, one cannot observe what is often interpreted as an isolated phenomenon. We believe that in this context, the geopolitical paradigm of the socio-economic development of the countries of South-East Europe is sublimated.*

Key words: *South-East Europe, geopolitics, geographical area, socio-economic development*

STRATEGIJSKO UPRAVLJANJE LJUDSKIM RESURSIMA I SISTEMI POSLOVNE INTELIGENCIJE U SVRSI DRUŠTVENO- EKONOMSKOG RAZVOJA

HELENA LAJŠIĆ

helenalajsic@nub.rs

Apstrakt: Interesantna su saznanja do kojih se dolazi istraživanjem i preispitivanjem načina upravljanja ljudskih resursa u našoj užoj regiji- gradu. Upravljanje ljudskim resursima u svakom poslovnom sistemu postaje potpuno različito od dosadašnjeg. Ono se više ne shvata samo kao puka funkcionalna aktivnost već i kao nova poslovna filozofija koju treba provoditi na svim menadžerskim nivoima. U ovom vijeku ljudski resursi nisu samo ključna konkurentska prednost svake organizacije, nego i svake zemlje.

Cjelovito, koherentno upravljanje ljudskim resursima organizacije u cilju osiguranja maksimuma dodane vrijednosti i najboljeg pozicioniranja za ostvarenje organizacijskih strategijskih ciljeva, u širem smislu direktno vodi prema opštem društveno- ekonomskom razvoju i napretku.

Jedna od ključnih funkcija upravljanja ljudskim resursima jeste rasprostiranje različitih komponenti strategijskog plana na sve zaposlene u organizaciji. Značajna funkcija upravljanja ljudskim resursima može i treba da bude obezbjeđivanje informacije o strategijskoj spremnosti ljudskog kapitala – o tome da li i uolikoj mjeri raspoloživi ljudski resursi imaju zahtijevana znanja, vještine i motivisanost za podržavanje i sprovođenje strategije organizacije. Nema efikasnog strategijskog upravljanja ljudskim resursima bez podrške informacionih tehnologija i informacionih sistema. Razvoj informacionih tehnologija i informacionih sistema dramatično mijenja upravljanje ljudskim resursima. Strategijska spremnost informacionog kapitala (IT i sistema) je najsmislenija mjera vrijednosti informacionog kapitala organizacije.

Najviše se raspoloživost informacionog kapitala u upravljanju ljudskim resursima mjeri nivom razvijenosti onlajn sistemima transakcione obrade, bilo da je riječ o modulu nekog ERP sistema, ili da je riječ o HRIS-u (engl. Human Resources Information Systems). Druga tehnologija, koja ima još veći strategijski značaj, je BI (Business Intelligence) tehnologija i BI sistemi podrške odlučivanja.

Poseban izazov je da se ispita stanje i mogućnosti razvoja ljudskih resursa u profitnim i neprofitnim institucijama u našoj užoj regiji. Ovim naučnim radom pokušaće se steći nedostajuće informacije o sadržaju i načinu upravljanja ljudskim resursima, u profitnom i neprofitnom sektoru, posmatranom u kontekstu informacionih sistema.

Ključne riječi: Poslovna inteligencija, informacioni sistemi, sistemi za upravljanje ljudskim resursima, HRIS, upravljanje ljudskim resursima

MODELIRANJE INTERKORELACIONIH FAKTORA RADNE EFIKASNOSTI U FUNKCIJI STEPENA MOTIVISANOSTI ZA OBRAZOVANJE I RADNO USAVRŠAVANJE

MIRJANA LANDIKA

Panevropski univerzitet „Apeiron“ Banja Luka, mirjana.f.landika@apeiron-edu.eu

VANJA SREDOJEVIĆ

Panevropski univerzitet „Apeiron“ Banja Luka, vanja.b.sredojevic@apeiron-edu.eu

GORDAN BAJIĆ

Panevropski univerzitet „Apeiron“ Banja Luka, gordan.z.bajic@apeiron-edu.eu

Apstrakt: Savremeni uslovi privređivanja, nalažu permanentno akcentovanje radno - proizvodne efikasnosti kao ključnog uslova adekvatnog tržišnog pozicioniranja poslovnih sistema. Poslovni rezultat determinisan je velikim broj faktora koji ga opredjeljuju i uslovljavaju, a time je i njegovo pozicioniranje kompleksan postupak. Pozicioniranje poslovnog sistema u kontekstu željenog poslovnog rezultata zahtijeva pokretanje intelektualnog, tehničkog – tehnološkog i menadžerskog potencijala, kako bi se suptilnim balansiranjem velikog broja faktora ostvario optimalni poslovni rezultat. Shvatanje optimalnog poslovnog rezultata, kao najboljeg rezultata u kontekstu poslovne simbioze vlastitih potencijala i poslovnog okruženja, zahtijeva suptilno balansiranje brojnih raznovrsnih i raznorodnih faktora. Efikasna realizacija poslovnog rezultata obuhvata skup koordinisanih akcija na svim nivoima poslovne aktivnosti, od proizvodnih radnika do upravljačkih struktura, čime poslovni rezultat prestaje biti slučajan ishod akcija, već visoko pouzdano poslovno očekivanje. Menadžerska kompetentnost u kontekstu prepoznavanja, kvantifikacije, klasifikacije, uključivanja, ponderisanja određenih faktora, kao oblika i stepena njihove korelacije, opredjeljuje formulaciju, oblikovanje i adekvatno uključivanje u model odlučivanja. Kvalitet modela odlučivanja determiniše stepen saglasnosti sa sistemom koji se u njega preslikava, a time i implementacija modeliranih upravljačkih informacija postaje efikasno oruđe u ostvarivanju poslovnih ciljeva. Model odlučivanja nije rezervisan isključivo za kvantitativne i lako uočljive ulazne informacije, posebnu klasu modela odlučivanja, ali i snagu njihove implementacije obuhvataju modeli koji obuhvataju i kvalitativne ulaze. Nivo znanja i ranih vještina proizvodnih radnika, jednako kao i njihova subjektivna percepcija doprinose ostvarivanja lične satisfakcije u kontekstu radnog angažovanja predstavlja značajan faktor poslovnog uspjeha. Pokretanje intelektualnog kapitala na svim nivoima poslovnog sistema, zahtijeva ispitivanje stepena korelacije između stepena stručnosti, poslovne ingenioznosti i odgovarajućih radnih vještina i sposobnosti sa jedne strane, te osobnih satisfakcija i metrički jasnih beneficija ostvarenih po tom osnovu, sa druge strane. Pokretanje potencijala statističke analize, podrazumijeva usvajanje istraživačkog protokola, kojim se obuhvataju svi

relevantni faktori sa aspekta problema istraživanja, kako bi rezultati statističke analize imali željeni upravljački potencijal u smislu doprinosa poslovnoj efikasnosti analiziranog poslovnog sistema.

Ključne riječi: poslovni rezultat, poslovna efikasnost, menadžerska kompetencija, statistička analiza

MODELING INTERCORRELATION FACTORS OF WORK EFFICIENCY IN THE FUNCTION OF MOTIVATION LEVEL FOR EDUCATION AND PROFESSIONAL TRAINING

LANDIKA MIRJANA, SREDOJEVIĆ VANJA, BAJIĆ GORDAN

Modern conditions of business require permanent emphasizing efficiency of work and production as the key condition of the adequate market positioning of business entities. The business result is determined by a large number of factors which define and condition it, therefore its positioning is a very complex procedure.

Positioning business system in context of the expected business result requires the launch of intellectual, technical - technological and management potential, in order to achieve optimum business result by subtle balancing of a large number of factors.

Understanding an optimal business result as a best result in context of business symbiosis of its own potential and business environment, requires subtle balancing numerous of different and heterogeneous factors.

Efficient realization business result includes a set of coordinated actions on every level of business activity, from production workers to management structures, whereby the business result ceases to be random outcome of actions, but a highly reliable business expectation.

Management competence in context of identification, quantification, qualification, inclusion, weighting of certain factors, as a form and degree of their correlation, determines the formulation, shaping and adequate involvement in decision model.

Quality of decision-making model determines degree of consent with system which is reflected, and with that implementation modeling management information becomes an effective tool in achieving business goals.

Decision-making model is not reserved exclusively for quantitative and easily visible input information, special class of decision model, but also strength of their implementation includes models which include both qualitative inputs. The level of knowledge and work skills of production worker is equal as their subjective perception which contributes to the achievement of personal satisfaction in context of work engagement as a significant factor of business success.

The launch of intellectual capital on every level of business system, requires testing the degree of correlation between the degree of expertise, business ingenuity and

matching work skills and ability on one side, as well as personal satisfaction and clear metric benefits achieved on this basis from on the other side.

Initiating the potential of statistical analysis implies the adoption of a research protocol, where they include all relevant factors from aspect of research problems, so the results of the statistical analysis would have the desired management potential in terms of contribution to the business efficiency of the analyzed business system.

Key words: business result, business efficiency, management competence, statistics analysis

UTJECAJ BAZIČNOG TIPRA ORGANIZACIJE NA STRATEGIJE ULASKA PREDUZEĆA NA STRANO TRŽIŠTE

NERMAN LJEVO

*Magistar poslovne ekonomije, Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Univerzitet u
Travniku, ljevo.nerman@gmail.com*

Apstrakt: Organizacija ima određene karakteristike koje ima i čovjek, ali i ostala živa bića. Tu spadaju primarno bazični tipovi organizacije, odnosno organizacijske konfiguracije, ali i varijable organizacijskog konteksta, kao što su: okruženje, moć, starost, veličina, poslovna strategija i tehnički sistem. Priču o bazičnim tipovima organizacije započeo je Henry Mintzberg još 1979.godine, a kroz vrijeme, drugi naučnici su govorili o istoj, te je stavili na određeni pijedestal, koji joj i pripada. Menadžment organizacije se prvo odlučuje koju konfiguraciju će da ima njihova organizacija, a tek potom, za tip strategije ulaska na međunarodno tržište. Koliko inicijalni momenat nastanka organizacije i njenog opredjeljenja ka određenom bazičnom tipu ima utjecaj na izbor strategije ulaska organizacije na strano tržište, tek treba da se vidi.

Ključne riječi: bazični tipovi organizacije, strategije međunarodnog nastupa, organizacijski kontekst.

IMPACT OF BASIC TYPE OF ORGANIZATION IN THE OUTSIDE MARKET INITIATIVE STRATEGY

Abstract: The organization has certain characteristics that both man and other living beings have. These include the primary basic types of organization, or organizational configurations, as well as organizational context variables such as: environment, power, age, size, business strategy and technical system. The story of basic types of organization started by Henry Mintzberg in 1979, and by the time, other scientists spoke about it, and put it on a particular pedestal, which belongs to it. Organizational management is first determined by which configuration will be their organization, and only then, for the type of strategy for entering the international market. As much as the initial moment of the organization's emergence and its commitment to a certain basic type has an impact on the choice of the strategy of entering the organization on a foreign market, it is yet to be seen.

Keywords: basic type of organization, outside market initiative strategy, organizational context.

KORPORATIVNO UPRAVLJANJE I ORGANIZACIJSKA KULTURA

NERMAN LJEVO

Magistar poslovne ekonomije, Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Univerzitet u Travniku, Azapovići 439, općina Kiseljak, ljevo.nerman@gmail.com

RAMO ISAK

Magistar poslovne ekonomije, student na III ciklusu, Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju

Apstrakt: Međuodnos korporativnog upravljanja i organizacijske kulture je oduvijek postojao. Korporativno upravljanje je prisutno u velikim organizacijama, koje u BiH nazivamo dioničkim društvima. Proces rada organizacije, isplate dividende, obavljanja day – to – day operacija prati se od strane osoba koje su zadužene za korporativno upravljanje. Sa druge strane, unutar svake organizacije, pa tako i korporacije, posti određena organizacijska kultura, koja je specifična, te nju suštinski poznaju samo zaposlenici određene kompanije. Koliko je stvarni utjecaj organizacijske kulture na korporativno upravljanje u bh kompanijama će se vidjeti u radu koji slijedi.

Ključne riječi: korporativno upravljanje, organizacijske kultura.

CORPORATE GOVERNANCE AND ORGANISATIONAL CULTURE

Abstract: The interdependence of corporate governance and organizational culture has always existed. Corporate governance is present in large organizations, which we call joint stock companies in BiH. The organization's workflow, dividend payments, and day-to-day operations are monitored by people in charge of corporate governance. On the other hand, within each organization, and so on the corporations, a certain organizational culture is introduced, which is specific, and it is essentially known only by employees of a certain company. How much the real impact of organizational culture on corporate governance in BiH companies will be seen in the paper that follows.

Key words: corporative governance, organisational culture.

MODELIRANJE PREFERENCIJA U FUNKCIJI VIŠEKRITERIJUMSKE OPTIMIZACIJE

ĐURO MIKIĆ

Panevropski Univerzitet APEIRON Banja Luka, djuro.d.mikic@apeiron-edu.eu

ŽELJKO RAČIĆ

Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjaluci

NEVEN MIKIĆ

Odeljenje za analitičko upravljanje i upravljanje rizicima za indirektno / neizravno oporezivanje Bosne i Hercegovine, neven.mikic@uino.gov.ba

Apstrakt: Cilj ovog rada je da se analizira mogućnost primjene metoda višekriterijumske analize na rangiranje regiona Republike Srbije prema nivou njihove socio-ekonomske razvijenosti. Zbog prirode problema, za rangiranje okruga Republike Srbije, korišćena je metoda PROMETHEE (eng. Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation) i njeno proširenje GAIA metod (eng. Geometrical Analysis for Interactive Aid), koja u teorijskom smislu nema ograničenja na broj kriterijuma i ne zahtijeva prethodno utvrđivanje njihove međuzavisnosti. Primjenom metoda višekriterijumske analize, a na osnovu vrijednosti kriterija za pojedine opcije, formirana je rang-lista razvijenosti regiona Republike Srbije. Analiza pogodnosti kriterijuma, primjenom Faktorske analize, s obzirom na njihove karakteristike i dostupnost podataka, rezultirala je izborom sedam kriterijuma.

Ključne riječi: Rangiranje, kriterijumi, višekriterijumska optimizacija, PROMETHEE, GAIA

MODELLING OF PREFERENCES IN THE FUNCTION OF MULTI-CRITERIA OPTIMIZATION

Abstract: The goal of this research paper is to analyze the application possibilities of the multi-criteria analysis method on the ranking of regions of Republic of Serbia according to their social-economic development level. Due to the nature of the observed problem, the PROMETHEE method (Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation) was used, as well as its extension – GAIA method (Geometrical Analysis for Interactive Aid), which is, in the theoretical sense, not limited to the criteria number and does not require a prior assessment of their interdependencies. With the application of the model of multi-criteria analysis, and based on the value of criteria for individual options, a ranking list of the development levels of the Republic of Serbia regions was made. The analysis of the criterion adequacy, by application of factorial analysis, and in regard to characteristics and data availability, resulted in a selection of seven criteria.

Key words: ranking, criteria, multi-criteria optimization, PROMETHEE, GAIA, attribute, preference, alternative

UTICAJ STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA NA RAZVOJ BOSNE I HERCEGOVINE

MIRKOVIĆ SPASENIJA

Student doktorskih studija na Ekonomskom fakultetu u Banjoj Luci, spasenijam@hotmail.com

Apstrakt: Direktne strane investicije jesu oblast koja je istražena i analizirana od strane brojnih autora. Ipak, analiziranjem ovih istraživanja dolazi se do zaključka da pojedini autori dolaze do zaključka i tvrde da direktne strane investicije podstiču ekonomski rast, dok, sa druge strane, drugi autori dolaze do zaključka da ove investicije i nemaju pozitivna dejstva. Suština je u tome da pojedini autori ističu pozitivne strane ovih ulaganja a drugi su usmjereni ka negativnim. Istraživanjem se nastoji ocijeniti da li postoji povezanost između direktnih stranih ulaganja i privrednog razvoja, te u kontekstu postavljenog predmeta, problema i ciljeva istraživanja, proizilazi sljedeća osnovna hipoteza da direktne strane investicije pozitivno utiču na ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine i pomoćna hipoteza da direktne strane investicije ne daju doprinos ekonomskom razvoju Bosne i Hercegovine. U ovom istraživanju testira se uticaj stranih direktnih investicija na razvoj Bosne i Hercegovine. Testiranje se provodi korištenjem podataka Centralne banke Bosne i Hercegovine. U analizu su uključeni podaci od 2007. do 2016. godine. Ekonomije koje prolaze tranzicijske procese značajne izvore finansiranja privrednog rasta i razvoja nalaze upravo u prilivu direktnih stranih investicija. U većini tranzicijskih zemalja, direktne strane investicije pozitivno su djelovale na rast, zaposlenost, restrukturiranje privrede, transferisanje novih znanja i tehnologije i td. U kontekstu ovakvih tvrdnji ovom prilikom istražena je povezanost između priliva direktnih stranih ulaganja u BiH, neto priliva, i kretanja nominalnog GDP-ija. Ova povezanost se analizira sa ciljem testiranja hipoteze da direktne strane investicije imaju pozitivan uticaj na ekonomski razvoj. U ovom radu ekonomski razvoj je posmatran kroz bruto domaći proizvod. Testiranje uticaja stranih direktnih investicija na razvoj Bosne i Hercegovine je izvršeno pomoću statističkog testa korelacije. Dobijeni rezultati ne daju jedinstven odgovor na postavljenu osnovnu i pomoćnu hipotezu. Izabrani model testiranja stranih direktnih investicija pokazuje da na analiziranim varijablama postoji negativna korelacija, što navodi na zaključak da ne postoji povezanost među analiziranim varijablama. U tom kontekstu, odbacuje se osnovna hipoteza, koje tvrdi da postoji povezanost između GDP-ija i direktnih stranih investicija, te se prihvata pomoćna koja tvrdi da ova ne postoji.

Ključne riječi: strane direktne investicije, ekonomski razvoj, Bosna i Hercegovina

INOVACIJA KAO POKRETAČ EKONOMSKOG RAZVOJA

VESNA NOVAKOVIĆ

Docent, Panevropski univerzitet Apeiron, vesna.p.novakovic@apeiron-edu.eu

Apstrakt: Nauka i tehnologija su glavni pokretači i ključni faktori ekonomskog i društvenog razvoja. Sve više se govori o društvu i ekonomiji koji su zasnovani na znanju (Knowledge based economy), a koji se baziraju na kreativnosti i inovacijama. Samim tim, transfer tehnologije se vidi kao razvoj, prenos i usvajanje novih znanja, tehnika, tehnologija i osnov za tehnološki napredak.

U literaturi o inovacijama najčešće se može naći konstatacija da inovacije kreiraju nešto novo s ciljem zadovoljenja određenih potreba za kojima postoji potražnja na tržištu. Međutim, smatram da je to potrebno da se promjeni, pogotovo u stavovima mladih ljudi. Naime, odavno je poznato i u teoriji marketinga definisano da se potrebe ljudi kreiraju, a ne da se potrebe potrošača jave, pa da tržište zadovoljava njihove potrebe. Kotler je jasno rekao da je najbolje da se proizvod kreira i nametne potrošačima kao potreba na prvoj stepenici Maslovljeve teorije hijerarhije potreba.

Autori Montonen i Erikson su prikazali novi način predavanja i učenja o inovacijama, kroz rad koji je pripreman kao studija slučaja u trajanju od šest godina, sa fokusom na proizvodno orijentisanu industriju. Iz ove perspektive glavni zadatak predavanja i učenja o inovacijama jeste da se pruži praktična kompetencija, koja je bazirana na razumijevanju kako i s kim bi trebalo da se radi, koju vrstu aktivnosti, zadataka i rutina je potrebno provesti, koji su hrabri potezi, emocije, znanje, kompetencije, norme i vrijednosti obuhvaćene inovacijama.

U ovom radu će biti predočene teorijske osnove o inovacijama, prikazaće se osnovne tipologije inovacija, izvori ideja kao potencijalni nosioci promjena kao i značaj inovacija u privrednom razvoju jedne države.

Ključne riječi: inovacije, ekonomski razvoj, društvo zasnovano na znanju.

FOOD SAFETY AND QUALITY MANAGEMENT IN PRODUCTION BAKERY PRODUCTS – BENEFITS, IMPORTANCE, COST OF IMPLEMENTATION AND APPLICATION

BRANE NOVAKOVIĆ

diplomirani inženjer prehrambene tehnologije, Banja Luka, branenovakovic@gmail.com

RADOSLAV GRUJIĆ

Prof dr, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Tehnološki fakultet Zvornik, grujicr@blic.net

Abstract: The modern way of doing business requires food businesses to continuously monitor changes in the business environment and adapt their own business system to these changes. Food production is facing numerous challenges related to product quality and business efficiency. Particularly important requirements are in meeting the standards of food safety. Baking products are on the territory of Bosnia and Herzegovina food consumed daily by a large number of consumers.

In this paper are presented the results of the research carried out in 9 enterprises dealing with the production and distribution of bakery products. In all enterprises that were the subject of research, HACCP concept was applied and certified by independent certification bodies. Quality management system requirements were applied in 7 enterprises and they are also certified according to the requirements of the ISO 9001 standard.

The highest initial costs during the implementation of food safety and quality management systems relate to the elucidation of infrastructure deficiencies (50,0% of surveyed enterprises) and consulting services (37,5% of surveyed enterprises). 37,5% of the surveyed enterprises had the support of institutions in the implementation of the food safety and quality management system.

A key advantage of establishing enterprise quality management systems is to improve document management and product quality improvement. The implementation of the food safety management system, according to the results of the research, has influenced the improvement of product safety in all enterprises, which is evident from the fact that the companies surveyed after implementation of the HACCP system did not have cases of product recall.

The applied food safety and quality management systems bring many advantages, savings in business and represent a model by which other companies can improve their own performance.

Keywords: QMS, HACCP, Implementation and Application Costs

SISTEMI UPRAVLJANJA KVALITETOM I BEZBJEDNOŠĆU HRANE U PROIZVODNJI PEKARSKIH PROIZVODA – PREDNOSTI, ZNAČAJ, TROŠKOVI IMPLEMENTACIJE I PRIMJENE

BRANE NOVAKOVIĆ, RADOSLAV GRUJIĆ

Apstrakt: Savremeni način poslovanja zahtijeva od preduzeća koja posluju sa hranom da kontinuirano prate promjene u poslovnom okruženju i da vlastiti sistem poslovanja prilagođavaju tim promjenama. Proizvodnja hrane se nalazi pred brojnim izazovima vezanim za osiguranje kvaliteta proizvoda i efikasnosti poslovanja. To se posebno zahtijeva u ispunjenju normi bezbjednosti hrane. Pekarski proizvodi su na prostoru Bosne i Hercegovine hrana koju svakodnevno konzumira veliki broj potrošača.

U radu su prezentovani rezultati istraživanja koje je provedeno u 8 preduzeća koje se bave proizvodnjom i distribucijom pekarskih proizvoda. U svim preduzećima koja su bila predmet istraživanja primijenjen je HACCP koncept i certificiran od strane nezavisnih certifikacionih tijela. U 6 preduzeća su primijenjeni zahtjevi za sistem upravljanja kvalitetom i ona su takođe certificirana prema zahtjevima standarda ISO 9001.

Najveći inicijalni troškovi tokom uvođenja sistema za upravljanje kvalitetom i bezbjednošću hrane odnose se na otklanjanje nedostataka u infrastrukturi (50,0 % anketiranih preduzeća) i konsultantske usluge (37,5 % anketiranih preduzeća). Podršku institucija u implementaciji sistema upravljanja kvalitetom i bezbjednošću hrane imalo je 37,5 % anketiranih preduzeća. Ključnu prednost uspostavlja sistema upravljanja kvalitetom preduzeća vide u unapređenju upravljanja dokumentacijom i poboljšanju kvaliteta proizvoda. Implementacija sistema upravljanja bezbjednošću hrane, prema rezultatima istraživanja, uticala je na unapređenje bezbjednosti proizvoda u svim preduzećima, što je vidljivo i iz činjenice da anketirana preduzeća nakon implementacije HACCP sistema nisu imala slučajeve opoziva proizvoda.

Primijenjeni sistemi upravljanja kvalitetom i bezbjednošću hrane donose brojne prednosti, uštede u poslovanju i predstavljaju model čijom primjenom i druga preduzeća mogu poboljšati vlastite performanse.

Ključne riječi: QMS, HACCP, Troškovi implementacije i primjene

THE IMPACT OF DEMOGRAPHIC TRENDS IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA ON HIGHER EDUCATION, LABOUR MARKET EFFICIENCY AND INNOVATION

IBRAHIM OBHODAŠ

*Ph.d, Presenter, University "VITEZ" Travnik, Travnik, Bosnia and Herzegovina
ibrahim.obhodjas@unvi.edu.ba*

JAMILA JAGANJAC

*Ph.d, University "Vitez" Travnik, Travnik, Bosnia and Herzegovina
jamila.jaganjac@unvi.edu.ba*

Abstract: The demographic changes and trends notable in the Balkan countries hit Bosnia and Herzegovina as well. Migration of the population is the result of economic stagnation and living standards far below the EU average. For this reason, more and more working-age population seeks to move to Western Europe countries. Migration of the population has been noticeable since 2002, with the trend rising since 2012 when the country left a large number of residents of the Federation of BiH. The first aim of the research is to predict the demographic trends expected by 2030, using demographic data from the last ten years. In addition to this, the aim is to analyze how demographic changes affect higher education, labor market, and innovation efficiency. Comparing these variables with population trends paper identifies if there is a correlation between them. Several world capital structure analyzes point to the fact that the share of intangible capital in total national wealth is between eighty and ninety percent. Human capital in developed countries has a dominant role among other intangible resources. In developing countries process of creating the high potential of human capital depends on the quality of institutions, heritage and the history of the country. National human capital includes the total knowledge, skills and abilities of individuals; level of education; ethics; attitudes and values at the state level. Intellectual potential includes both quality of life satisfaction and the intellectual ability of a society to achieve the community's goals. It is therefore in the interest of each country to retain, develop and anticipate its intellectual capital potential for future development activities. The research is based on the hypothesis that there is a strong correlation between the country's competitive poles and demographic trends. Current demographic trends, along with other factors, have an impact on the weakening of the competitiveness of Bosnia and Herzegovina. One of the reasons could be that demographic changes are mainly related to the young and working-age population. The assumption is that the decline of a number of students as a country's future intellectual potential also affects the decline in labor efficiency and innovation indexes. This thesis is tested using statistical methods.

Key words: demographic trends, intellectual capital, competitiveness, innovation, the market

A MODEL OF MANAGING THE URBAN MOBILITY PLANNING PROCESS

MUSTAFA MEHANOVIĆ

mustafamehanovic@bih.net.ba

NERMIN PALIĆ

nermin.palic@yahoo.com

Abstract: In today's trends of globalization and agglomeration, passenger mobility is becoming increasingly needed. Urban passenger transport and other innovative solutions (such as bicycle and car sharing) that are of great importance for the economic and ecological development of cities, are becoming a significantly important ways of ensuring mobility and accessibility within urban centers. Achieving urban mobility is also one of the most important goals of the European Union (EU) member states in creating a traffic policy, which requires multidisciplinary approach and cooperation of all participants. Given that Bosnia and Herzegovina (BiH) submitted its EU membership application, it is important to follow the trends dictated by the European Commission. According to the European Commission, the main goal of the sustainable urban mobility plan is to improve the accessibility of urban areas and to ensure mobility and high-quality traffic to the city area and within it. Proper planning of sustainable urban mobility should be based on a detailed analysis of the present and future design of the urban traffic system and people behavior. The subject of research in this paper is the planning of urban mobility development in the narrow part of Sarajevo using a model based on the growth matrix. In order to achieve the best compatibility and increased efficiency of the urban traffic system, a model of managing the urban mobility planning process is proposed. In accordance with the experiences of the observatory in the field of sustainable urban mobility in Europe (Eltis) and sustainable urban mobility plans (SUMPs), the following elements are defined: infrastructure, suprastructure, passenger flows, speed and travel time, urban access regulations, impact on the environment and organization (integration) of transport services. The model includes values that quantified the current state of urban mobility in 2016 (year in which BiH applied for EU membership). In addition, the assumed values are included in 2021 when certain activities from the adopted strategies, that include the key urban mobility principles, are expected to be completed (such as the Traffic Safety Strategy for the Sarajevo Canton 2011-2020, Transport Strategy of the Federation of BiH, Strategy for the Development of the City of Sarajevo 2012-2020), along with the second phase of IPA funds (EUR 314.9 million) and BiH gaining EU candidate status. The assumed values are also included in 2026, when negotiations between BiH and EU are expected to be completed and the Treaty of accession is expected to be signed. The projects significant for urban mobility are also expected to be finalized in 2026 (such as harmonization of existing FBiH legislation with EU directives, final construction of bypass roads in major cities, implementation

of road safety strategy, stimulation of new and more environmentally friendly vehicles in passenger transport, development of information systems for passengers and transport companies). According to the model, the proper order of funds investment into aforementioned elements will contribute to the perfect harmony of all aspects of supply and demand of urban mobility services, and hence the economic development of the city.

Keywords: model, growth matrix, sustainable urban mobility, planning

MODEL UPRAVLJANJA PROCESOM PLANIRANJA URBANE MOBILNOSTI

MUSTAFA MEHANOVIĆ, NERMIN PALIĆ

Apstrakt: U današnjim trendovima globalizacije i aglomeracije mobilnost putnika postaje sve veća potreba. Gradski prevoz putnika i druga inovativna rješenja (dijeljenje bicikala i automobila) koji imaju veliku važnost za ekonomski i ekološki razvoj gradova, postaju sve značajniji načini osiguranja mobilnosti i pristupačnosti unutar urbanih centara. Postizanje urbane mobilnosti ujedno je i jedan od najvažnijih ciljeva zemalja članica Evropske unije (EU) pri kreiranju saobraćajne politike, koji zahtijeva multidisciplinarni pristup i saradnju svih učesnika. S obzirom da je Bosna i Hercegovina (BiH) 15. februara 2016. godine podnijela zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji, važno je da prati trendove koje diktira Evropska komisija. Prema Evropskoj komisiji glavni cilj plana održive gradske mobilnosti je poboljšanje pristupačnosti gradskih područja i osiguranje mobilnosti i saobraćaja visoke kvalitete prema gradskom području i unutar njega. Pravilno planiranje održive gradske mobilnosti treba se oslanjati na detaljnoj analizi sadašnjeg i budućeg uređenja gradskog saobraćajnog sistema i ponašanja ljudi. Praćenje i vrednovanje su ključni elementi koji se koriste za upravljanje pojedinim mjerama i paketima mjera, te cjelokupnim procesom planiranja urbane mobilnosti putnika. Predmet istraživanja u ovom radu jeste planiranje razvoja urbane mobilnosti u užem dijelu Sarajeva primjenom modela zasnovanog na matrici rasta. U cilju postizanja što bolje kompatibilnosti i povećane efikasnosti gradskog saobraćajnog sistema predložen je model upravljanja procesom planiranja urbane mobilnosti. Za elemente modela, koji su definisani u skladu sa iskustvima opservatorija iz područja održive urbane mobilnosti u Europi (Eltis¹) i planovima održive mobilnosti u gradovima (SUMP²), su odabrani: infrastruktura, suprastruktura, putnički tokovi, brzina i vrijeme putovanja, bezbjednost saobraćaja, zakoni i pravilnici o pristupu gradovima, uticaj na okolinu i organizacija (integracija) usluga prevoza. U modelu su uvrštene vrijednosti kojima se u 2016. godini (godina u kojoj je BiH podnijela zahtjev za članstvo u EU) kvantificira

¹ <http://www.eltis.org/hr/content/o-eltisu>

² http://www.rupprecht-consult.eu/uploads/tx_rupprecht/SUMP_Brochure_HR_web.pdf

aktuelno stanje elementa urbane mobilnosti. Zatim se uvrštavaju pretpostavljene vrijednosti u 2021. godini kada se očekuje da određene aktivnosti iz usvojenih strategija, u kojima su obuhvaćena ključna načela urbane mobilnosti, budu završene (Strategija sigurnosti saobraćaja za Kanton Sarajevo 2011-2020, Transportna strategija Federacije Bosne i Hercegovine, Strategija razvoja Grada Sarajeva 2012-2020) zajedno sa drugom fazom IPA fondova³ i BiH dobije status kandidata EU. Također, pretpostavljene vrijednosti se uvrštavaju i u 2026. godini kada se očekuje okončanje pregovora BiH i EU i potpisivanje Ugovora o pristupanju EU. U 2026. godini se očekuje i finalizacija projekata značajnih za urbanu mobilnost (usklađivanje postojećih zakona FBiH sa EU direktivama, izgradnja obilaznica u glavnim gradovima, implementacija strategije bezbjednosti na cestama, stimulacija uvoza novih i više ekološki prihvatljivih vozila u prevozu putnika, razvoj informacionog sistema za putnike i putne prevoznike itd.). Ovim modelom postavljena je osnova za upravljanjem cjelokupnim procesom planiranja održive urbane mobilnosti gradskog saobraćajnog sistema u Sarajevu. Pravilan redosljed ulaganja sredstava u navedene elemente doprinjet će idealanom skladu svih aspekata ponude i potražnje za uslugama urbane mobilnosti, a samim tim i ekonomskom razvoju grada.

Ključne riječi: model, matrica rasta, održiva urbana mobilnost, planiranje

³ Instrumenti za pretpristupnu pomoć (IPA) sa najmanje 314.9 miliona EUR namijenjenih za Bosnu i Hercegovinu u period 2018-2020.: <<http://europa.ba/?p=58190>> (pristupljeno 17.08.2018.)

URBAN MOBILITY INDEX: CASE STUDY SARAJEVO

NERMIN PALIĆ

dipl. ing. saobraćaja i komunikacija Jablanica, nermin.palic@yahoo.com

LEONARDO PAVIČIĆ

bacc.ing. prometa, Sarajevo (Novi Grad), lpavicic19@gmail.com

Abstract: Modern trends, which are distinctive by the 21st century creating modern flows of people, are the main cause of researching in the field of urban mobility. Mobility or need for motion is characteristic for every human being and it needs to be fulfilled due to different everyday reasons. In recent decades, migration of people is increasingly coming to the fore, causing population inflows into larger urban agglomerations, which are constantly growing. This phenomenon is causing the expansion of traffic networks so that the traffic needs of citizens can be satisfied, as well as the needs of passengers in transit.

Accordingly, different urban and planning offices all around the world are faced with big problems, especially when they want to implement the concept of urban mobility. It is the toughest challenge that cities face today as existing mobility systems are close to a breakdown. 53% of the population currently lives in urban areas and by 2050 this number is expected to reach 67%. Today, 64% of all travel made is within urban environments and the total amount of urban kilometers travelled is expected to triple by 2050. Upon that, travel habits are changing, customers ask for services to increase convenience, speed and predictability.

The present traffic system of Sarajevo with all its elements is unsustainable, especially if we take into account the tendency of population growth in the city. The construction of new housing units in Sarajevo is in full swing, and it is not accompanied by high-quality road construction and other mobility solutions that will take over the burden of transport demand for citizens who will live in newly built facilities. The problem also arises when it comes to parking spaces in Sarajevo, and due to the lack of them, we have an everyday violation of pedestrian and green surfaces which is not in accordance with the basic civilization norms. The urban public transportation sector in Sarajevo is in a unenviable position, i.e. in a seemingly hopeless situation.

In this paper, we will analyze the mobility in the City of Sarajevo and calculate the index of urban mobility. The purpose of the calculation is to obtain a realistic picture of the situation in relation to other cities in the world. The methodology is based on the 19 criteria that will assess the mobility maturity and performance of Sarajevo in comparison with 84 cities worldwide. The mobility score per city ranges from 0 to 100 index points; the maximum of 100 points is defined by the best performance of any city in the sample for each criteria. In addition, we will review policy initiatives and construction projects undertaken by cities to improve the performance of urban mobility systems.

Keywords: urban mobility index, sustainable urban mobility, urban transport

NAJČEŠĆI UTVRĐENI PREKRŠAJI IZ ZAKONA O RADNOM VREMENU, OBVEZNI ODMORIMA MOBILNIH RADNIKA I UREĐAJIMA ZA BILJEŽENJE U CESTOVNOM PRIJEVOZU EUROPSKE UNIJE NA PRIMJERU REPUBLIKE HRVATSKE

VELIBOR PEULIĆ

Panevropski univerzitet Apeiron. velibor.peulic@gmail.com

GORAN MATIJEVIĆ

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, PU Požeško-slavonska, gmatijevic1974@gmail.com

Apstrakt: Zakonodavstvo Europske unije u pogledu prometa i odnosa među subjektima u istom je jedno od najsloženijih, ali i najvažnijih dijelova pravne regulative Europe uopće. To posebno vrijedi za područje prijevoza u cestovnom prometu. Tu tvrdnju potvrđuju činjenice o dosada donesenom broju uredbi i direktiva s tim u vezi od strane Europske komisije i parlamenta, razvijenošću i značenjem prijevozne industrije za cjelokupno europsko gospodarstvo, općeprihvaćenom logističkom koncepcijom upravljanja tokovima robe i putnika na načelima intermodalnosti te brojnim ekspertnim skupinama koje se bave ovom problematikom u tijelima EU-a. To nam nameće potrebu istraživanja prometnog zakonodavstva EU-a, u dijelu cestovnog prijevoza s različitih aspekata (sigurnost, produktivnost, razvoj, energetska učinkovitost, ekološka prihvatljivost i dr.), pa tako i s aspekta nadzora poštovanja važeće pravne legislative. Rad se bavi primjenom Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu kroz analizu najčešće utvrđenih prekršaja od strane nadzornih tijela. Važeći Zakon o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prometu, Republike Hrvatske koji je donesen 2013., te izmijenjen i dopunjen 2015., i 2017., godine, usklađen je s odgovarajućim direktivama i uredbama EU-a, koje svoj regulativni temelj nalaze u tzv. AETR sporazumu donesenom još 1970. godine. U radu se naglašavaju i obrazlažu najčešće pogreške, odnosno prekršaji koje čine vozači, odgovorne osobe i vlasnici poduzeća. Poznavanje navedene pravne regulative i izbjegavanje činjenja prekršaja od velikog su značaja za mobilne radnike, vozače, i njihove poslodavce, te u konačnici i za zemlje od kuda prijevoznici dolaze.

Ključne riječi: mobilni radnici, vozači, prekršaji, evidencija radnog vremena, obvezni odmori.

ADAPTIVNI MENADŽMENT POZORIŠTA: MJUZIKL IZMEĐU TRŽIŠTA I INSTITUCIJE

RISTIĆ MAJA

vanredni profesor, Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu, majaristicroma@gmail.com

TADIĆ DARKO

*docent, Fakultet informacionih tehnologija, Pan Evropski Univerzitet Apeiron,
dtadic44@gmail.com*

Apstrakt: U eri globalizacije, ekspanziji industrija kulture, pozošnu umetnost je nemoguće istraživati samo kao estetsku kategoriju izvođačkih umetnosti. Pozorište, a pogotovo mjuzikl kao komercijalna spektakularna pozorišna forma postalo je na svetskom tržištu umetnosti (Brodvej, Vest End), ali i na prostorima zemalja Balkana (Pozorište na Terazijama, Srpsko narodno pozorište, Opera i teatar Madlenianum, Muzičko pozorište u Sofiji) jedan od najtraženijih, najpopularnijih, ali i najisplativijih kulturnih proizvoda. Prema istraživanjima kulturnih potreba, interesovanja i ponašanja, ekonomskog statusa pozorišne publike u Srbiji Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka u Srbiji, ali i prema empirijskom istraživanju autora rada mjuzikl postaje žanr u ekspanziji i svojevrsni fenomen, koji može da se istražuje i sa aspekta opšteg menadžmenta, menadžmenta u kulturi, ali i ekonomskih nauka. Mjuzikl postaje dominantno komercijalno pozorište oslanjajući svoje poruke na ideje i „filozofiju privida“ čuvene studije *Društva spektakla* Gi de Bora.

Osnovni cilj rada je da analizira karakteristike tržišta umetnosati danas u svetu i na prostorima Balkana na primerima razvoja mjuzikla kao žanra u ekspanziji. Da li je tradicionalno, sektorsko, institucionalno pozorište, državno, pozorište koje se finansira od strane države, sa jakom birokratskom organizacijom isplativa (samoodrživa) institucija (institucionalna pozorišta su dominantni oblik pozorišnog menadžmenta i organizacije na Balkanu) za realizaciju jedne složene izvođačke forme poput mjuzikla, koji zahteva značajna novčana ulaganja (najmanje 100 000 Eura po produkciji) u pogledu angažovanja pevačkog i glumačkog ansambla, izrade i osmišljavanja složene scenografije, angažovanja baletskih izvođača, orkestra ili je za grad, državu (osnivače pozorišne institucija), ekonomski validnije da mjuzikl izvodi u okviru projektnih pozorišta ili pozorišnih trupa koje su finansijski nezavisne od države, mobilnije u pogledu realizacije predstave i njene dalje eksploatacije – centralno je istraživačko pitanje kojim će se rad baviti.

Osnovna hipoteza rada želi da ukaže na prednosti primene Adaptivnog menadžmenta kvaliteta u radu institucionalnog muzičkog pozorišta kakvo je Pozorište na Terazijama u Beogradu, čijom primenom bi se omogućilo što kvalitetnije „iskorišćavanje“ kreativnih žarišta asnambla, ali i operativno – tehničkog sektora, obezbedili alternativni oblici finansiranja i fleksibilnost u radu institucije, planiranja kadrova i repertoara, dok bi projektno pozorište ovaj žanr učinilo još dostupnijim i produktivnijim na tržištu umetnosti. Primenom *Adaptivnog menadžmenta kvaliteta*

mjuzikl koji je deo sfere elitne i popularne kulture dobio bi mogućnosti za razvoj publike koja se najčešće opredeljuje da kupi ulatnicu upravo za ovaj žanr. Upotrebom znanja iz oblasti *Adaptivnog menadžmenta kvaliteta* pozorišne institucije bi mogle da iskoristi sve „zaboravljene“ i „zapostavljene“ umetničke i ekonomske potencijale. Institucionalno pozorište bi se tako približilo profitabilnom sektoru i kulturnim industrijama.

Ključne reči: *Kulturne industrije, mjuzikl, ekonomska isplativost, menadžment pozorišta, pozorišna publika;*

A REVIEW OF RECENT TRENDS IN AIRLINE ANCILLARY REVENUES

RUŽICA ŠKURLA BABIĆ, MAJA OZMEC-BAN

*University of Zagreb, Faculty of Transport and Traffic Sciences, Zagreb, Croatia
rskurla@fpz.hr, mozmec@fpz.hr*

JASMIN BAJIĆ

dipl. oec. Croatia Airlines d.d., Buzin, Zagreb, Croatia, jasmin.bajic@croatiaairlines.hr

Abstract: Airline ancillary revenue which refers to non-ticket revenue sold directly to passengers or indirectly as part of their travel experience, has become *a mandatory component for the revenue mix of all airlines* as well as a key reason for the improved financial performance of the airline industry in the recent years. It is generated by a large amount of activities that include „a la carte” services such as fees for checked bags, frequent flying miles to airline partners, miscellaneous sources like advertising and commission-based products such as inflight retail, and car rentals - virtually any service added to the core transportation service. Contribution of ancillary services to the total revenue streams of airlines has been increasing substantially over the past decade. In 2007, the top ten airlines, as rated by total ancillary revenue, generated \$2.1 billion, while ten years later, the top ten airline total has reached \$29.7 billion.

The paper explores the recent growth and trends in ancillary revenue in the airline industry, particularly within in the last ten years and identifies significant differences in ancillary sources with regard to carrier type. Low-cost carriers pioneered the practice of charging for supplementary services that were previously provided free of charge by seeking revenue from checked bags, assigned seats and extra leg room seating. Traditional airlines moved from all-inclusive booking arrangement and started to adopt add-on bundling practice when selling flight tickets taking advantage of low headline price. Their ancillary revenue mostly comes through a mix of baggage fees, premium seats and the use of frequent flyer program.

Top airlines in overall ancillary revenue performance measured as total revenue, a percent of revenue, or on a per passenger basis are determined in the paper and new trends in creating ancillaries are elaborated. In order to improve profit performance, the airline revenue management and distribution systems should consider total revenue from each passenger, by linking his ticket value and his ancillary revenue potential.

Keywords: Airline ancillary revenue, airline industry, airline revenue management

OPERATIONAL LEVERAGE AS A SOURCE OF PROFITABILITY OF BUSINESS IN CROATIA

VEDRAN ŠUPUKOVIĆ

PhD in economics, director of Handball Club PPD Zagreb, Croatia; vedran.supukovic@rk-zagreb.hr

SANEL JAKUPOVIĆ

PhD in economics, Associated professor, Pan-European University Apeiron, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina. sanel.e.jakupovic@apeiron-edu.eu

ZVONKO MERKAŠ

PhD in economics, Assistant professor, Libertas International University, zvonko.merkas@gmail.com

Abstract: Operational leverage measures the level of fixed costs in the company's total expense and has a significant impact on the profitability of a company especially in activities where large initial investment is necessary, long acclimatization timeframes and high levels of revenue, needed to reach the profitability threshold. Fixed costs do not grow linearly with revenue growth and thus negatively affect profit with an insufficient level of total revenue. The paper explores the possibilities of using an operational leverage in combination with commercial policy in order to create a profit multiplier. Research has been conducted in companies in the Republic of Croatia that operate in continuity with low levels of profitability, up to 5% of net profit. In the research, the main hypothesis of work is set, by which the operational leverage is defined as a profit multiplier under the conditions of even the smallest organic growth of the enterprise in case it also operates with a high level of fixed costs. The paper begins with the fact that the effect of the operational leverage is of particular importance in certain segments of the economy that are constrained by the impossibility of entering into part of fixed costs and that their increase in profitability depends solely on the level of healthy organic growth. Accordingly, a considered model in which an operational leverage has the ability to progressively leverage profitability, which in combination with the adequate application of commercial policy measures determines the dynamic character or processes that generate a multiplication effect even in the case of very small revenue growth. In this and such context, we are talking about the significant effect of operational leverage on company's profitability even when neglected revenue growth affects the level of fixed cost reduction in relation to total revenue, thereby increasing profitability. Although, the operational leverage is generally considered to be an aggravating circumstance in relation to the company's profitability, the main aim of this paper is to show that it can, as an effect, also cause the opposite effect under the conditions of propulsion in any market where companies with a large share of fixed costs in total expenditures structure work. The paper directly determines the necessity of respecting macroeconomic conditions to make micro

decisions, leading to interdependence of global macroeconomic developments such as the surplus liquidity of the financial sector, which served as the stimulator of credit-potentiated demand, the propulsion of one sector of the economy that has grown at double-digit rates, demand for other goods as a consequence of the initiated growth of demand, and the business of a high level fixed cost company that uses such an operational leverage in such macro and micro conditions as a profit multiplier through economies of scale by the price elasticity. Through this interdependence in the conditions of financial sector expansion, the solution to the problem of low profitability of the company with a high level of fixed cost is offered. To conclude, under the conditions of the positive business results achieved, any revenue growth will have a multiplier effect on the profitability.

Keywords: operational leverage, profit, organic growth, propulsiveness, profit multiplier

TESTIRANJE HIPOTEZE O EFIKASNOSTI FINANSIJSKOG TRŽIŠTA: PRIMJER BOSNE I HERCEGOVINE

TIJANA ŠOJA

tijana_soja@yahoo.com

ZUMRETA GALIJAŠEVIĆ

zumreta.galijasevic@gmail.com

EMINA ĆEMAN

emina06@gmail.com

Apstrakt: Posljednjih dekada vlade brojnih država kao i kompanije te poslovne organizacije, sve više shvataju i prepoznaju važnost tržišta kapitala za ekonomski rast i razvoj. Jedan od faktora koji opredjeljuje poslovanje različitih subjekata na tržištu kapitala, kao platforme za dugoročno zaduživanje i pribavljanje sredstava, jeste kretanje cijena finansijskih instrumenata kojima se trguje na ovom tržištu. Kretanje cijena finansijskih instrumenata povezuje se sa efikasnosti tržišta, i pod snažnim je uticajem svih dostupnih informacija o kompanijama, koje se vrlo brzo odražavaju na cijene finansijskih instrumenata. Hipoteza efikasnog finansijskog tržišta sugerise da cijene akcija, finansijskih instrumenata, u potpunosti reflektuju sve dostupne informacije, te tako investitor nije u mogućnosti da ostvari ekstra profit na osnovu određenih insajderskih informacija ili na osnovu javno dostupnih istorijskih podataka i informacija.

U ovom istraživanju testira se efikasnost finansijskog tržišta u Bosni i Hercegovini pri čemu se polazi od hipoteze da je finansijsko tržište slabo efikasno. Testiranje se provodi korištenjem podataka berzanskih indeksa sa Sarajevske i Banjalučke berze, i to indeks SASX10, BIRS i BATX indeks. U analizu su uključeni podaci o dnevnom, sedmičnom i mjesečnom kretanju indeksa od 2006. godine do avgusta 2018. godine za indekse SASX 10 i BIRS, dok su podaci BATX dostupni od 2009. godine do avgusta 2018. godine.

Testiranje forme tržišne efikasnosti u Bosni i Hercegovini je izvršeno kroz tri statistička testa: test autokorelacije, „runs“ test i test racija varijanse. Rezultati dobijeni primjenom različitih testova ne daju jedinstven odgovor na pitanje da li finansijsko tržište u BiH funkcioniše na nivou slabe efikasnosti. Testovi autokorelacije odbacuju hipotezu o slaboj efikasnosti finansijskog tržišta, dok „runs“ test i test racija varijanse potvrđuju slabu formu tržišne efikasnosti.

Ovakvi nalazi sugerisu da nije moguće, sa dovoljnom preciznošću, predvidjeti trendove na finansijskom tržištu u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: Hipoteza efikasnog tržišta, autokorelacija, „runs“ test, test racija varijanse, finansijsko tržište u Bosni i Hercegovini.

TESTING THE EFFICIENCY MARKET HYPOTHESIS: AN EXAMPLE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: Governments of many countries, companies and business organizations last decades increasingly pay attention and recognize the importance of the capital market for economic growth and development.

One of the factors that has strong influencing on the capital market, as a platform for long-term borrowing and obtaining funds, is the price movement of financial instruments traded on capital market. The price movement of financial instruments is linked to the efficiency of the market, and is under strong influence of all available information about companies, which quickly reflect on the prices of financial instruments.

The hypothesis of an efficient financial market suggests that the price of the shares, financial instruments, reflects all available information, so investor is not able to realize extra profits if he has some certain insider information or on the basis of publicly available historical data and information.

In this research we testing the efficiency market hypothesis for the financial market in Bosnia and Herzegovina. We starting from the hypothesis that the financial market is weakly efficient. For this test we using stock index data from the Sarajevo and Banja Luka Stock Exchange, rather SASX10, BIRS and BATX index. The analysis includes daily, weekly and monthly index movements from 2006 to August 2018, for SASX 10 and BIRS indices, while BATX data is available from 2009 until August 2018.

Efficiency market hypothesis has been tested through three statistical tests: autocorrelation test, run test and variance test. The results obtained by applying different tests do not give a single answer to the question whether financial market in Bosnia and Herzegovina perform at a low level of efficiency. Auto-correlation tests reject the hypothesis of weak form market efficiency, while the run test and the test of variance ratios confirm the weak form of market efficiency.

Such findings suggest that it is not possible, with sufficient precision, predict trends in the financial market in Bosnia and Herzegovina.

Key words: Efficient market hypothesis, autocorrelation, run test, variance ratio test, financial market in Bosnia and Herzegovina.

DETERMINANTE PORESKE EVAZIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

SAUDIN TERZIĆ⁴

*Mr.sc Uprava za indirektno-neizravno oporezivanje, Banja Luka, Bosna i Hercegovina
saudin.terzic@uino.gov.ba*

BERGER DR WOLFGANG

University of Vienna, Austrija, w.berger@bmf.gv.at

ŽIVANA KLJAJIĆ

Panevropski univerzitet Apeiron Banjaluka, zivana.m.kljajic@apeiron-edu.eu

Apstrakt: Funkcionisanje poreskog sistema i oporezivanja jedne ekonomije su od ključno značaja za ukupnu finansijsku stabilnost, a poreska evazija je jedan od značajnijih rizika, ukoliko se ne rješava na adekvatan način i ona zbog svoje visine može da prouzrokuje ozbiljnu finansijsku nestabilnost jedne zemlje. Mnoge zemlje današnjice suočavaju se sa problemom poreske evazije i izvještaji o poreskoj evaziji se svakodnevno umnožavaju. Nijedan poreski sistem nije imun na poresku evaziju, samo su različite metode poreske evazije u različitim poreskim sistemima.

Na poresku evaziju utiču svojom isprepletenošću i determiniranošću brojni i raznovrsni faktori subjektivni ili objektivni i svi faktori poreske evazije su uzajamno povezani i nadopunjujući. Poreska evazija ima multiplikativno dejstvo, narušava ugled prije svega institucija, posebno poreske administracije, ugrožava poreski sistem i načela pravne države, prouzrokujući nepovjerenje prije svega poreskih obveznika u sam poreski sistem i smanjenjem poreske evazije značajno se poboljšava stanje u javnim finansijama.

Prepoznavanje postojećih ključnih faktora poreske evazije ili istraživanje da postoje i drugi koji su podjednako ili čak i više važniji, de facto, potvrđuju kompleksnost, značaj i aktuelnost ove problematike.

Ključne riječi: Porez, poreska evazija, demografsko-socijalno-statusne karakteristike ispitanika.

4 Ovaj rad temelji se na istraživanju sprovedenom na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina za doktorsku disertaciju „Model determinacije subjektivnih i objektivnih faktora poreske evazije“ pristupnika Saudina Terzića, pod mentorstvom red. prof. dr. Aleksandra Stojanovića.

DETERMINANT TAX EVASION IN BOSNIA AND HERCEGOVINA

Abstract: The functioning of the tax system and taxation in one economy is of crucial importance to overall financial stability, and tax evasion is one of the major risks, if not addressed adequately, and, depending on the amount of taxes evaded, can trigger severe financial instability in a country. Today, many countries are faced with the problem of tax evasion and reports of tax evasion multiply by the day. No tax system is immune to tax evasion, the only difference is the methods of tax evasion in different tax systems.

Many and diverse factors, both subjective and objective, affect tax evasion as they are intertwined and determined and mutually connected and complementary. Tax evasion has multiplicative effects, it destroys the reputation of institutions primarily and in particular the reputation of the tax administration, it poses a threat to the tax system and rule of law, causing taxpayers' distrust of the tax system itself. Thus, by reducing tax evasion the situation in public finances improves substantially.

Recognition of the existing key factors of tax evasion or research into the existence of others just as, if not more important factors, de facto confirms how complex, important and current this issue is.

Keywords: Tax, tax evasion, demographic, social and status characteristics of respondents.

EKSPERTSKA GEOLOŠKA ZNANJA I GEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA MINERALNIH SIROVINA U FUNKCIJI RAZVOJA MINERALNE EKONOMIJE

RADULE TOŠOVIĆ

*Prof. dr, Katedra ekonomske geologije, Rudarsko-geološki fakultet, Univerzitet u Beogradu,
toshovic@yahoo.com*

Apstrakt: Mineralna ekonomija, kao sastavni deo celokupne ekonomije zemlje, ima naročit značaj u obezbeđenju potrebnih količina metaličnih, nemetaličnih i energetskih mineralnih sirovina, kao materijalnog bazisa značajnog za niz drugih, od mineralnih sirovina proizvodno zavisnih privrednih grana. Ekonomska uspešnost proizvodnje mineralnih sirovina u savremenim uslovima funkcionisanja mineralne ekonomije, analitički posmatrano ispoljava posebnu složenost i zavisnost od velikog broja različitih faktora, među kojima se naročito mogu izdvojiti: (a) Potrebne kapitalne investicije za istraživanje mineralnih rezervi i pokretanje mineralne proizvodnje; (b) Uslovi poslovanja preduzeća mineralnog sektora; (c) Obezbeđenje potrebnih proizvodnih elemenata; (d) Menadžment i organizacija mineralne proizvodnje; (e) Cene mineralnih sirovina na međunarodnom tržištu; (f) Mineralne rezerve po ležištima, kao osnovnim ekonomskim objektima; (g) Uspešnost geoloških istraživanja na proširenju mineralno-sirovinske baze preduzeća; (h) Ekspertska geološka znanja, koja treba primeniti u geološkim istraživanjima i mineralnoj proizvodnji; i (i) Visokoobrazovani i visokospecijalizirani stručni ljudski resursi, koji učestvuju u različitim fazama istraživanja i tretiranja mineralnih sirovina.

Razmatranje pitanja mineralne proizvodnje, u odnosu na klasični pristup, po kome se izdvaja analiza: (a) sredstava rada; (b) predmeta rada; i (c) ljudskog rada, praćeno je specifičnim četvrtim proizvodnim faktorom, a to je informacija o mineralnim rezervama i kvalitativno-kvantitativnim karakteristikama mineralne sirovine. Sa praktičnog stanovišta posebnu pažnju treba posvetiti definisanju mineralnih rezervi, kao osnovi proizvodnje, koje, između ostalog, zavise od: (a) geoloških stručnjaka; (b) ekspertske geološke znanja i (c) potrebnih geoloških istraživanja.

Mineralna proizvodnja u delu sa analizom ljudskog rada, direktno se vezuje za potrebu angažovanja geoloških stručnjaka odgovarajućeg specijalističkog geološkog profila. U domaćim uslovima Srbije i Republike Srpske, to se prvenstveno odnosi na stručnjake sa visokoškolskim fakultetskim obrazovanjem i to po specijalističkom usmerenju Ekonomska geologija ili Istraživanje ležišta mineralnih sirovina. Specifična ekspertska geološka znanja, bez kojih se potrebne radne aktivnosti i poslovi i zadaci na mineralnoj proizvodnji ne mogu uspešno obaviti, obuhvataju više pojedinačnih segmenata, u zavisnosti od stepena geološke istraženosti i osvojenosti mineralnog ležišta. Specifična znanja, naročito obuhvataju sledeće: (a) prognoziranje i ocenu potencijalnosti određenog područja na predmetnu mineralnu sirovinu; (b) poznavanje prospekcije i istraživanja ležišta, po svim relevantnim aspektima; (c) poznavanje

načina, metoda i postupaka utvrđivanja kvalitativnih i kvantitativnih karakteristika ležišta; (d) proračun mineralnih rezervi rude i korisne komponente; i (e) poznavanje ekonomske ocene ležišta. Pri tome postoji potreba integrisanja pojedinačno navedenih parcijalnih delova znanja, koje na konkretnom ležištu treba geološki stručno analizirati. Uvažavanje navedenih geoloških segmenata omogućuje dobre polazne geološke preduslove za definisanje dovoljnih mineralnih rezervi ležišta, odgovarajućeg kvaliteta, pogodnih za uspešnu eksploataciju, kao i pozitivnu tržišnu valorizaciju na nivu pojedinačnih preduzeća, ali i agregatno na nivou mineralnog sektora i mineralne ekonomije zemlje.

Ključne reči: mineralna ekonomija, geološka znanja, geološka istraživanja, mineralna ležišta.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

339.923:061.1EU(497)(048.3)
316.32(4-672EU+497)(048.3)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп о економском развоју и животном
стандарду "EDASOL 2018 - Economic Development and Standard of
Living" (8 ; 2018 ; Бања Лука)

Књига апстраката [Електронски извор] / VIII Међународни
научни скуп о економском развоју и животном стандарду "EDASOL
2018 - Economic development and Standard of living", Banja Luka, 26-
27. October 2018. = The Book of Abstracts / 8th International Scientific
Conference on economic development and standard of living "EDASOL
2018 - Economic development and Standard of living", Banja Luka,
October 26-27, 2018. ; urednici = editors Zorka Grandov, Sanel
Jakupović. - Banja Luka : Panevropski univerzitet Apeiron, 2018. -
(Edicija Ekonomska biblioteka ; knj. 127)

Način pristupa (URL): [http://www.edasol-au.com/temp/knjiga-
apstrakata-edasol-2018.pdf](http://www.edasol-au.com/temp/knjiga-apstrakata-edasol-2018.pdf). - Radovi na srp. i engl. jeziku.

ISBN 978-99976-34-34-4

а) Европска унија - Интеграције - Западни Балкан - Апстракти

COBISS.RS-ID 7732504

Partneri:

**TAMBOVSKI
DRŽAVNI UNIVERZITET**
(Rusija)

**INTERNACIONAL
BURCH
UNIVERSITY**
**INTERNACIONALNI BURCH
UNIVERZITET, Sarajevo (BiH)**

Univerzitet u Novom Sadu
Ekonomski fakultet
Subotica

**EKONOMSKI FAKULTET
U SUBOTICI,**
Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)

SVEUČILIŠTE SJEVER Varaždin,
(Hrvatska)

Univerza v Mariboru
Fakulteta za logistiko

FAKULTET ZA LOGISTIKU,
Univerzitet u Mariboru, (Slovenija)

FON UNIVERZITET SKOPLJE,
EKONOMSKI FAKULTET
(Makedonija)

Panevropski univerzitet "APEIRON"

78000 Banja Luka, Pere Krece 13, BiH/RS

